

החוזרות. למקראן אנו מרגישים שהם היו אנשים כפויי טובה, נרגנים וקצרי רוח.

אך האם יכלו באמת לעזור לעצמם? לקרוע את הים לא יכלו גם לו רצו מאוד. גם לא למצוא מזון ומים במדבר. מה שקיבלו בא להם מתלונות. הדפוס התקבע: הם מתלוננים אל משה, משה פונה לה', ה' עושה נס. מנקודת מבטם, אם כן, תלונות מניבות תוצאות.

אך הנה עתה נתן להם ה' דבר חדש ושונה. לא את צורכי הגוף הוא בא למלא, אלא את צורכי הנפש, המצפון והרוח. ה' נתן להם את ההזדמנות לתת.

מערפילי הזמנים הנשכחים עוד מתנוצץ אצלי זיכרון ישן. הייתי ילד, אולי בן שש או שבע. נתברכתי בהורים דואגים, וגם מגוננים מאוד. החיים לא נתנו להם הזדמנויות רבות, והם גמרו בדעתם כי אנו, ארבעת בניהם, נזכה בהזדמנויות שכאלו. אבי ז"ל אהב להתגאות בי, בנו הבכור.

חשוב היה לי שיראה כי אני מכיר לו טובה. אך מה יכולתי לתת לו? כל מה שהיה לי קיבלתי ממנו ומאימי. אלה היו יחסים נטולי כל סימטריה. לבסוף מצאתי באיזו חנות דגם פלסטיק של גביע כסף. לרגלו הייתה קבועה לוחית עם הכתובת "לאבא הכי טוב בעולם".

כיום, ממרחק השנים, אני מתכווץ במבוכה כשאני נזכר בחפץ ההוא. הגביע היה זול, בנאלי, אבסורדי במידה כמעט קומית. אך היקר, הבלתי־נשכח, הוא מעשהו של אבי לאחר שנתתי לו את השי. איני זוכר מה הוא אמר, או אם הוא אפילו

מה אנו מקבלים כשאנו נותנים?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה; מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי" (שמות כה, א-ב).

פרשתנו היא נקודת מפנה ביחסים בין ישראל לה'. במבט ראשון, החידוש הוא התוצר: המשכן, ביתה הנודד של השכינה במסעות ישראל במדבר. אך אפשר לטעון כי אפילו יותר מהתוצר, החידוש הוא בתהליך; תהליך המתמחה במילה שנתנה לפרשתנו את שמה. התרומה. הפרשה אומרת לנו דבר־מה עמוק מאוד: הנתינה מאצילה כבוד. הקבלה – לא.

עד כה בני ישראל היו בגדר מקבלים. כמעט כל מה שחוו היה מתן האל. הוא גאל אותם ממצרים, שחרר אותם מעבדות, הוביל אותם במדבר ופילס להם שביל בים. כשרעבו, נתן להם אוכל. כשצמאו, נתן להם מים. חוץ מהמלחמה עם עמלק, הם לא עשו כמעט כלום בעצמם.

מבחינה חומרית וגופנית זה מצב מוצלח מאין כמוהו. אך ההשפעות הנפשיות אינן טובות. בני ישראל נעשו תלותיים, חובקי ידיים, חסרי אחריות ובשלות. התורה מתעדת את תלונותיהם

חיך. אבל אני זוכר שהוא הציב אותו על שידת הלילה שלו, ושם הוא נשאר, עלוב ונדרוש ככל שהיה, כל השנים שגרתי בבית.

אבי נתן לי לתת לו דבר־מה, ואז הראה לי כי מתנתי יקרה לו. במעשהו זה האציל עליי כבוד אנושי. הוא לימדני שאני יכול לתת גם למי שנתן לי את כל אשר לי.

רעיון זה מתגלם בַּהלכה מוזרה לכאורה: "ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה, חייב ליתן צדקה לאחר"¹. איפה ההיגיון כאן, ישאל השואל. למה צריך אדם המקבל צדקה לתת צדקה בעצמו? האם הרעיון בצדקה איננו שמי שיש לו יותר מכפי צורכו ייתן למי שיש לו פחות מכפי צורכו? אדם התלוי בצדקה הוא אם כן, מעצם הגדרת הדברים, אדם שאין לו יותר מכפי צורכו.

אך האמת היא שהצדקה מכוונת לא רק לצרכיו החומריים של האדם, אלא גם למצבם הנפשי והרוחני. ההזדקקות לצדקה נחוות כמשפילה. חכמינו ידעו זאת. בברכת המזון, למשל, הם תיקנו כי נבקש "ונא אל תצריכנו, ה' אלוהינו, לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם, כי אם לידך המלאה, הפתוחה, הקדושה והרחבה – שלא נבוש ולא ניכלם לעולם ועד".

פרטים רבים במצוות הצדקה משקפים עובדה זאת. יש עדיפות לכך שהנותן לא יידע למי הוא נותן – ושהמקבל לא יידע מי נתן לו. מפורסמת קביעתו של הרמב"ם כי בדרגה הגבוהה ביותר בקיום מצוות הצדקה עומד "המחזיק בידי ישראל שֶׁמָךְ, ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עימו שותפות, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל [יבקש תמיכה]"². במובן המקובל של צדקה, אין זו צדקה כלל. זו מציאת תעסוקה לאדם, או עזרה בהקמת עסק. מדוע אומר

הרמב"ם שלא רק שזו צדקה, זו הצדקה העילאית? התשובה: כי כך מחזירים לאדם את כבודו.

אדם הנזקק לצדקה הוא בעל צרכים חומריים, ואנשים אחרים, או הקהילה כולה, מחויבים לעזור לו למלאם. אבל יש לו גם צרכים נפשיים. ועל כן קובעת ההלכה כי גם הוא חייב לתת צדקה לאחרים. הנתינה מאצילה על האדם כבוד, ויש להבטיח שכבוד זה יינתן לכל אדם.

סיפור בניית המשכן משונה כולו. שלמה המלך תהה בנאומו בחנוכת המקדש בירושלים, "כִּי הָאֲמֵנָם יֵשֶׁב אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ? הֲיֵה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּךָ, אִף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי!" (מל"א ח, כז). ואם "הבית הזה", המקדש, לא יכלכל את האלוהים, קל וחומר בן־בנו של קל וחומר שלא המשכן הנייד, העשוי קורות ויריעות, המפורק לקראת כל מסע ומורכב שוב בכל חניה. הייתכן בית למי שברא את העולם כולו, שהוריד אימפריות על ברכיהן, שחולל אותות ומופתים, שכבודו מלא עולם ושכינתו אדירה עד אין שאת כמעט?

החסד הנדיב שעשה עמי אבי, כשהציב את מתנת הפלסטיק המגוחכת שלי ליד מיטתו כל אותן שנים, הוא (להבדיל) מְשֻׁל אנושי קטן לאשר עשה ה' עִם יִשְׂרָאֵל כאשר אֶפְשָׁר לָהֶם לְתָרוּם מִנִּדְבַת לִיבָם וּלְבָנוֹת בֵּית לְשִׁכִּינָתוֹ. הנכונוֹת לְקַבֵּל, גם ממי ששלו שלך, ואף להפגין שמחה על כך, היא מעשה של נדיבות עצומה – ופרדוקסלית.

הוא מלמדנו דבר יסודי על היהדות. ה' רוצה שיהיה לנו כבוד. לא הוכתמנו, כפי שסבורה הנצרות, בחטא קדמון. ואין זה נכון שאנו מסוגלים לטוב רק מתוך חסד אלוהי. האמונה איננה

מה אנו מקבלים כשאנו נותנים?

כניעה. אנחנו ברואים בצלם אלוהים; אנחנו ילדיו, שגריריו, שותפיו, שליחיו. הוא רוצה שלא רק נקבל, אלא גם ניתן. והוא רוצה לשכון בבית שבנינו לו – פשוט וקטן ככל שיהיה.

המילה "תרומה" רומזת לכך. תרומה איננה סתם נדבה ומתן. היא נגזרת מהשורש רו"מ: להרים, לרומם. יש פרדוקס בנתינת התרומה. אנחנו מרימים דבר־מה כדי לתיתו לזולת – אבל בזאת אנו מרימים את עצמנו. אני מאמין שהמרום אותנו בחיים אינו מה שאנו מקבלים אלא מה שאנו נותנים. ככל שאנו נותנים יותר מעצמנו, אנו נעשים גדולים יותר.

1 רמב"ם, משנה תורה, הלכות מתנות עניים ז, ה.

2 שם י, ז.